

ЛІТЕРАТУРА:

1. Система оцінки якості роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи. – К.: 2014. – 55 с.
2. Соціологічні опитування Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=1030
3. Пресс-релиз Research & Branding Group «Оценка работы судебной системы Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rb.com.ua/img/PR_sud_12_2015.pdf
4. Романюк Я. Окремі аспекти забезпечення права на справедливий суд у світлі євро інтеграційних процесів. / III судово-правовий форум «Судова реформа у Україні: європейський вектор». – К.: Юридична практика, 2015. – С. 7-15
5. Якименко Ю. Головний підсумок змін в Україні – стратегічний курс на європейську інтеграцію. / Інформаційний бюлетень Центру Разумкова. – 2016. – №2 (31). – С.1
6. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або ефект головного дзеркала. / Психологія і суспільство. – 2015. – №1. – С. 6-15

Буда Т. Й.

к.е.н., доцент кафедри психології
та соціальної роботи ЮФ ТНЕУ

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДОВОЇ ГІЛКИ ВЛАДИ І РОБОТИ СУДІВ ЯК СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Одним із найважливіших аспектів відносин між державою і суспільством є інституційний аспект. Люди, протягом історичного розвитку, завжди прагнули інституціоналізувати (регламентувати) свої відносини, пов'язані із забезпеченням актуальних потреб в різних сферах діяльності, а їхня соціалізація спонукала до врегулювання та підпорядкування поведінки окремих осіб загальним правилам та нормам. Соціальний інститут є символом порядку та організованості в суспільстві. Найсуттєвішою рисою інституційного зв'язку є обов'язковість, зобов'язання дотримуватися відведених індивідові обов'язків, функцій, ролей в рамках цінностей, взірців поведінки [1].

Ефективність діяльності соціальних інститутів залежить від великої кількості чинників (умов), серед яких: 1) чітке визначення мети, завдань і обсягу функцій соціального інституту; 2) чітке дотримання виконання функцій кожним членом соціального інституту; 3) авторитетність та престиж в очах суспільства; 4) безконфліктність включення та подальшого функціонування в системі суспільних відносин.

Проте може настати така ситуація, коли зміни соціальних потреб не знайдуть відображення у структурі та функціях соціального інституту, і в його діяльності може виникнути дисгармонія, дисфункція, що виражається в неясності цілей діяльності інституту, невизначенні функцій, зниженні його соціального авторитету.

Сучасні вчені вважають, що суттєвими причинами трансформації судової влади з політико-правового в соціальний інститут є різке зростання суспільної потреби в допомозі суддівству, активність громадян у відстоюванні своїх прав і регулювання конфліктів за допомогою суду. Іншими словами, становлення судової гілки влади як соціального інституту пов'язане з розвитком демократичних принципів суспільного життя, правосвідомістю громадян та їхньою правовою культурою. Соціальний інститут судової влади включає в себе професіоналізовану групу юристів, інтегруючим організаційним чинником є їхня діяльність, а соціальна роль визначається цілями діяльності. Основне призначення судової влади – це охорона людини від будь-якого свавілля, причому як із боку інших членів суспільства, так і від неправових дій держави, її органів та посадових осіб. Без здійснення такої діяльності держава не може вважатися правовою. Наявність ефективної судової влади є однією з найважливіших ознак демократичної, правової держави та водночас однією з передумов формування та розвитку сучасного українського конституціоналізму.

Суд і судова влада безпосередньо залежать від суспільства, у якому вони функціонують, а також вони повинні пройти процедуру легітимації. Лише такий суд і судова влада, які підтримуються суспільством, а отже, мають у ньому високий авторитет, можуть бути дієвими (у позитивному сенсі). Одним зі шляхів легітимації судової влади є дієвий соціальний (громадський) та морально-етичний контроль за нею. Громадський контроль сьогодні передбачає публічність судових процесів, зокрема, з вільним доступом до них представників ЗМІ; можливість відводу суддів; представництво народу в здійсненні правосуддя (присяжні й народні засідателі), включення до атестаційно-дисциплінарних органів (кваліфікаційних комісій суддів) представників громадськості, установлення відповідальності за порушення суддівської дисципліни [3].

Системоутворюючим ядром соціального інституту судової влади є цінності права. Для їх підтримки створюється система норм і правил. Стійкість і ефективність функціонування судової влади як соціального інституту забезпечує легітимність цих норм. Для успішного виконання судовою системою своїх завдань необхідні наступні умови: у суспільстві має бути чітке й однакове розуміння природи суду, його ролі у механізмі держави; за судом мають бути закріплені повноваження на творче застосування права, в тому числі і міжнародного; у населення має існувати абсолютна довіра до суддівського корпусу; органи судової влади повинні мати відповідне кадрове та матеріальне забезпечення; судова система має бути доступною для тих членів суспільства, хто її потребує; діяльність судів повинна відрізнятися ясністю і прозорістю; процесуальне законодавство має містити досконалий механізм виправлення судових помилок [2].

За формою суд - це самостійна і незалежна сфера публічної влади, яка являє собою сукупність повноважень на здійснення правосуддя. А за своєю сутністю це найважливіший соціальний інститут. Фактично основою і матеріальним джерелом судової влади є соціальна дійсність. У змісті судової влади відображається і втілюється соціальна реальність. Соціальна сутність судової влади виявляється в її реальній дії. Соціальні дії судової влади спрямовані на пристосування інших соціальних інститутів до процесів об'єктивних і суб'єктивних змін у соціальному середовищі [4, с. 12]. Суспільний сенс діяльності суду як специфічного соціального інституту полягає в захисті і регулюванні правових відносин шляхом неухильного дотримання законності. В реальному житті суд – це та остання інстанція, де

прагнення людини захистити себе від свавілля може бути здійсненим найбільшою мірою. Законність і обов'язковість тлумачення закону і є тими рушійними силами, які перетворюють суд і правосуддя в нічим не замінимий соціальний інститут. В сучасних умовах суд своїми рішеннями здатний впливати на поведінку індивідів та процеси, що відбуваються в суспільстві, а також сприяти «розкріпаченню» особистості завдяки можливості відстоювати свої права у судовому порядку. Якщо людям не забезпечено вільне виявлення своєї сутності у будь-якій сфері діяльності, й у правовій зокрема, то настає критичний стан як окремого індивіда, так і суспільства в цілому [4, с. 5]. Така ситуація, на жаль, склалася і в Україні. Що стосується іміжду судової влади в очах суспільства, то, згідно з опитуванням, поширеність корупції серед суддів визнають 44% населення, залежність суддів від політики – 80%, залежність суддів від олігархів – 80%, прийняття замовних рішень – 77% [5].

Як відомо, донині Україна не мала жодної системи оцінки діяльності судів, а проводилися лише дослідження окремих напрямків роботи суду. Для отримання цілісного уявлення про стан справ у суді важливим стає використання методологій, які дозволяють визначати якість діяльності суду не лише на основі об'єктивної інформації (наприклад, судової статистики) але й через показники суб'єктивних оцінок судового розгляду особами, що є його безпосередніми учасниками. Методологія карток громадського звітування є саме таким інструментом. Окрім того, вона фактично є формою громадського моніторингу за якістю функціонування судової системи. Якість роботи суду оцінюється з позиції відвідувача суду. Методологія карток громадянського звітування хоча і базується на використанні традиційного для наукових соціологічних досліджень методу опитування, за своїми завданнями та організацією відрізняється від них. Фактично, це форма громадського контролю за якістю різноманітних послуг, що надаються громадськості. Основними завданнями таких досліджень у сфері судових послуг є: надання судам та суспільству своєчасної інформації про стан судочинства, визначення ефективних шляхів подолання існуючих проблем, здійснення моніторингу змін у проблемних аспектах функціонування судової системи.

Такі опитування є достатньо корисними для того, щоб суди могли врахувати думку громадян, і в умовах навіть недостатнього фінансування, недостатньо чіткого адміністрування судової гілки влади, розбіжностей в законодавстві, а найголовніше, за умови існуючого тиску на судову владу, зробити суд більш відкритим для людей, більш зрозумілим, підвищити довіру до суду як до надійної і ефективної державної і соціальної інституції.

Із соціологічної точки зору завершальний етап реформування правової системи України повинен здійснюватися, перш за все, в таких напрямках. По-перше, потребує завершення комплектування судів такими кадрами, що відповідають вимогам правосуддя в умовах правової держави: високопрофесійними, висококультурними, непідкупними і в такій кількості, що забезпечує потреби судової системи в нових суспільних умовах. По-друге, слід зробити реальністю простоту, зрозумілість і доступність будь якої ланки судів для всіх прошарків населення. По-третє, має бути забезпечена системою правових норм і особливо соціальних гарантій справжня незалежність суду і суддів; суди повинні мати матеріально-технічну базу, що гарантує повну автономію діяльності не тільки судових закладів, але і кожного судді. По-четверте, судова система має бути економічно такою, що окупає саму себе за рахунок державного мита та еквівалентних розмірів судових витрат, що ідуть в

доход держави. По-п'яте, повинен бути досягнутий такий рівень розвитку норм матеріального і процесуального права, за якого гармонійно поєднуються принцип пріоритету прав і свобод людини з правами держави, її органів і суспільства загалом. Основними завданнями судово-правової реформи в Україні є піднесення соціального престижу суду внаслідок створення сильної, незалежної та неупередженої судової влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буда Т.Й. Регулювання зайнятості молоді в контексті інституційних змін у суспільстві //Психологія і суспільство:Український теоретико – методологічний соціогуманітарний часопис. –Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – №1. – С. 98–105.
2. Туркіна І.Є. Судова влада як соціальний феномен [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua>
3. Сердюк О.В. Соціологічні аспекти методології оцінювання якості функціонування правових інститутів (на прикладі суду) / <http://www.stattionline.org.ua>
4. Сіда Ю.С. Судова влада в умовах трансформації українського суспільства: Автореф. дис. ... канд. соц. наук / Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. - Х., 2005. - С. 5.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/rus/news/sudebnaya_reforma_v_ukraine_samaya_prioritetnaya_bekeshkina_1713319. – 2015. – 12.02).

Гірняк А. Н.

к.психол.н., доцент кафедри психології
та соціальної роботи ТНЕУ

Гергелюк Ю. І.

студентка 5 курсу зі спеціальності «Соціальна робота»

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЯКОСТІ РОБОТИ СУДІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У публікації представлено результати опитування громадської думки з використанням методики карток громадського звітування щодо оцінки якості окремих аспектів діяльності усіх 20 судів Тернопільської області, що проводилося з листопада 2015 по січень 2016 року Громадською організацією «Інтелектуальний штаб громадянського суспільства». Це дослідження здійснювалося за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках проекту «Справедливе правосуддя» [1].

Опитування проводилися безпосередньо в приміщеннях судів шляхом індивідуального особистого інтерв'ю відвідувачів. Всього за зазначений період опитано 2442 респондентів (1161 жінка і 1281 чоловік).

Узагальнюючи результати опитувань відвідувачів судів, слід відмітити, що учасники судових процесів, які розглядаються судами Тернопільської області, позитивно оцінюють якість їх функціонування. Середня оцінка якості роботи судів в цілому по 20 судах області коливається в межах 3,3-4,4 балів і становить